

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Factors Affecting Students' Choice of Seating Location in Classroom

Abazar kafi mosavi*¹, Maryam rezaei²

¹ Department of Islamic Education, Farhangian University, Tehran, Iran.

² Educational Science, Farhangian University, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Keywords

Place of Sitting
Selection of Seats
Female students
Secondary Education

1 .Corresponding author
✉ a.kafi@cfu.ac.ir

Received: 2023/08/10
Reviewed: 2024/02/27
Accepted: 2024/03/17

Background and Objectives: The purpose of this research is to investigate the factors affecting students' choice of seating in the classroom. **Methods:** This research is a qualitative research and applied research in terms of its purpose. The statistical population of this research includes all female secondary school students in Fars, Kohkiluyeh, Boyer Ahmad and Khuzestan provinces. The statistical sample of this research is 35 high school female students and the tool of this research is semi-structured in-depth interview. The validity of this tool was confirmed using interpretive validity, the agreement of the coders was used to calculate the reliability, and its reliability was calculated as 0.89. **Findings:** Thematic analysis method was used to analyze the data. Following the completion of the interviews, the data were coded and analyzed, resulting in the identification of 6 main themes and 31 sub-themes. **Conclusion:** The results of data analysis showed that physical factors, personality traits and students' learning style have an effect on students' choice of seating in the classroom. In addition, environmental factors, behavioral characteristics and teaching methods of teachers are also involved in this choice.

ISSN (Online): 2645-8098

DOI: [10.48310/pma.2024.14593.4199](https://doi.org/10.48310/pma.2024.14593.4199)

Citation (APA) Kafimosavi, A. and Rezaie, M. (2025). Factors Affecting Students' Choice of Seating Location in Classroom. *Educational and Scholastic studies*, 13 (4), 89 - 103 .

 <https://doi.org/10.48310/pma.2024.14593.4199>

بررسی عوامل مؤثر بر جایابی فراگیران در کلاس‌های درس از دیدگاه دانش‌آموزان

مقاله پژوهشی / مروری

اباذر کافی موسوی*^۱، مریم رضایی^۲

۱ استادیار، گروه آموزش معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

۲ استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

چکیده

پیشینه و اهداف: هدف از این پژوهش، بررسی عوامل مؤثر بر انتخاب مکان نشستن دانش‌آموزان در کلاس درس است. **روش‌ها:** در این پژوهش از رویکرد کیفی و از روش پدیدارشناسی توصیفی استفاده شده است. این پژوهش از جهت هدف از پژوهش‌های کاربردی است. جامعه آماری، شامل کلیه دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه استان‌های فارس، کهگیلویه و بویراحمد و خوزستان است. دلیل انتخاب و اولویت‌بخشی این سه استان به‌عنوان جامعه آماری، شناخت سیستم آموزشی و فرهنگی این سه استان به‌واسطه محل زندگی و محل خدمت پژوهشگران است. روش نمونه‌گیری هدفمند بود و به‌صورت هدفمند فقط مدارس متوسطه دولتی انتخاب شد و از دانش‌آموزان هر سه رشته (علوم تجربی، علوم انسانی و ریاضی) استفاده شد. نمونه آماری شامل ۳۵ دانش‌آموز دختر دوره متوسطه (۱۰ نفر از استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳ نفر از استان فارس و ۱۲ نفر از استان خوزستان) بود و انتخاب آزمودنی‌ها تا اشباع داده‌ها ادامه یافت. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه نیمه ساختار عمیق بود. روایی این ابزار با استفاده از روایی تفسیری مورد تأیید قرار گرفت، جهت محاسبه پایایی از توافق کدگذاران استفاده شد و پایایی آن ۰/۸۹ محاسبه شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون استفاده شد. **یافته‌ها:** پس از انجام مصاحبه‌ها، کدگذاری و تحلیل داده‌ها یافته‌ها در ۶ مضمون اصلی و ۳۱ مضمون فرعی تقسیم‌بندی شدند. **نتیجه‌گیری:** نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها به‌طور کلی نشان داد که عوامل جسمانی، ویژگی‌های شخصیتی و سبک یادگیری دانش‌آموزان بر انتخاب محل نشستن آن‌ها در کلاس درس تأثیر دارد. این سه عامل، مربوط به خود دانش‌آموز است. عوامل محیطی، ویژگی‌های رفتاری و شیوه تدریس معلمان نیز بر انتخاب محل نشستن دانش‌آموزان در کلاس درس مؤثر است.

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به‌صورت آنلاین استفاده کنید.

واژه‌های کلیدی:

محل نشستن
انتخاب محل نشستن
دانش‌آموزان دختر
دوره متوسطه

۱. نویسنده مسئول

a.kafi@cfu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۲/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۷

شماره صفحات: ۱۰۳ - ۸۹

DOI: [10.48310/pma.2024.14593.4199](https://doi.org/10.48310/pma.2024.14593.4199)

شاپا الکترونیکی: ۲۶۴۵-۸۰۹۸

COPYRIGHTS

©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

مقدمه

آموزش بر اساس عناصر و عوامل تأثیرگذار متعددی شکل می‌گیرد که از یک درهم تنیدگی و وابستگی منطقی با یکدیگر برخوردارند. اگرچه معلم به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر آموزشی شناخته می‌شود (Namdari Pejman & Nazari, 2024)؛ ولی خود معلم به‌تنهایی تمامیت اثربخشی را بر عهده ندارد؛ بلکه رفتار، نگاه‌ها، روش ارتباط با فراگیران، شیوه و باور تدریس، انگیزه و تعهد تدریس، نگرش یادگیری، تجارب زیسته و صدها عامل دیگر است که موجب افزایش اثربخشی فرایند یادگیری می‌شود (Ahmadi, 2023).

مکان نیز عامل مهم دیگری است که در بین عوامل محیطی گنجانده شده و امروزه نگاه محققان به آن دوخته شده تا با تغییر عوامل دخیل در مکان و جای نشستن فراگیران، میزان تغییر سطح آموزش و یادگیری را مورد سنجش قرار دهند (Rahimi & Razani, 2022). عنصر مکان و جای نشستن فراگیران به همراه خود، حس تعلق خاطر را نیز مطرح نموده است. حس مکان به معنای ادراک ذهنی مردم از محیط و احساسات کم و بیش آگاهانه آن‌ها از محیط خود است که شخص را در ارتباطی درونی با محیط قرار می‌دهد؛ به طوری که فهم و احساس فرد با زمینه معنایی محیط پیوند خورده و یکپارچه می‌شود (Arghiani et al, 2021). این حس، عاملی است که موجب تبدیل یک فضا به مکانی با خصوصیات حسی و رفتاری ویژه برای افراد خاص می‌شود.

حس تعلق افراد به مکان، موجب هماهنگی فرد با محیط و ایجاد رضایت وی از محیط شده و همچنین انگیزه لازم برای ماندگاری فرد در محیط را به وجود می‌آورد (Ajali et al, 2022)؛ بنابراین، تعلق مکانی، رابطه نمادین ایجاد شده توسط افراد به مکان است که معانی احساسی، عاطفی و فرهنگی مشترکی به یک فضای خاص می‌دهد (Arghiani et al, 2021). بر این اساس، می‌توان با درک اهمیت و تأثیرگذاری مثبت «حس تعلق مکانی»، در راستای افزایش دل‌بستگی دانش‌آموزان با محیط آموزشی و کلاس‌ها بهره گرفته و با فراهم نمودن محیطی جذاب و آرامش‌بخش، تعلق خاطر قوی در دانش‌آموزان فراهم آورد تا به تبع انس و وابستگی ایجاد شده، سطح آموزش و یادگیری فراگیران ارتقاء یابد.

با پذیرش و در نظر گرفتن اهمیت و اثربخشی محیط آموزشی در کنار نقش معلمان، می‌توان عوامل مؤثر در تکمیل فرایند آموزش را شامل دو بخش عوامل مرتبط با روش‌های آموزشی معلم و عوامل مرتبط با مکان و محیط آموزشی در نظر گرفت (Abbaszadeh et al, 2019) که برای تکمیل و افزایش بهره‌وری فرایند آموزشی لازم است هر دو بخش مورد تأمل قرار گیرند؛ هرچند، رفتار فراگیران و نحوه تعامل آنان با محیط و همچنین ارتباط و انس‌گیری با عوامل فیزیکی محیط آموزشی (کلاس) نیز در این ارتباط دو یا چند سویه قابل بررسی است (Solimanpour, 2022). این نوع رفتارها غالباً نه منفعلانه و از روی عادت؛ بلکه کاملاً به‌صورت فعالانه و آگاهانه انجام می‌گیرد (Kadivar, 2015)، به این صورت که فراگیران با مشاهده متغیرهای محیطی و سنجش شرایط خویش و تطبیق آن با محیط، سعی می‌کنند بهترین عکس‌العمل و رفتار را بروز دهند.

حالت و رفتار متفاوت فراگیران نسبت به شرایط محیطی جدید، ناشی از انتخاب و گزینش است که او برای ارضای نیازهای درونی و بیرونی خویش، رفتارهای هدفمندی را انجام می‌دهد و معمولاً در مواردی اتفاق می‌افتد که او قادر به تغییر شرایط محیطی نبوده و ناچار به انطباق با محیط باشد (Ahmadi, 2023). طبق این دیدگاه، رفتار هر شخص در هر مقطع زمانی بهترین تلاش وی برای ارضای نیازهایش است. اگرچه شاید این تلاش در واقع مؤثر و مفید نباشد، ولی در عین حال، بهترین تلاش او است و در مضمون هر انتخابی این پرسش مطرح است که آیا رفتاری که اکنون انتخاب کرده نیازهایش را برآورده می‌کند یا خیر و نیز این که آیا به خواسته‌هایش رسیده است یا نه؟

یکی از انتخاب‌هایی که در نگاه اول، تصادفی و اتفاقی و از روی عادت به نظر می‌رسد، گزینش مکان مناسب برای نشستن است. این رفتار در حقیقت فرایندی است که پس از سنجش ملاک‌ها و معیارهای متعدد صورت می‌گیرد و در نهایت، فرد را راضی می‌کند تا بر روی یک صندلی تکیه بزند. در واقع، هر یک از فراگیران با توجه به تمایزات شخصی و شخصیتی خود و همچنین در نظر گرفتن عوامل متعدد محیطی به این نتیجه می‌رسد که یک موقعیت مکانی، نسبت

به دیگر موقعیت‌ها ترجیح دارد. این انتخاب تا زمانی که آن ملاک‌ها و متغیرها ثابت باشند در روزها و جلسات بعدی نیز ثابت می‌ماند؛ ولی به محض تغییر ملاک‌ها و ایجاد شرایط جدید، جایگاه خود را تغییر داده و فرد جایی دیگر را برای نشستن انتخاب می‌کند که منطبق با شرایط جدید باشد. آنچه مهم و نیازمند تحقیق بیشتر است، شناخت عواملی است که فرد را قانع و راضی می‌کند تا در ردیف اول کلاس و در مقابل معلم بنشیند و یا دورترین نقطه را نسبت به تابلو و معلم انتخاب نماید. قطعاً عوامل زیادی در این انتخاب مؤثر است؛ لیکن شناخت مصادیق و مقدار ارزش‌دهی به هر یک از این مصادیق، نیازمند تحقیقی جامع در این زمینه است.

انجام این پژوهش از این جهت دارای اهمیت است که انتخاب مکان نشستن فراگیران امری تصادفی و بدون علت نیست، بلکه رفتار و کنش ترجیحی و انتخاب شده فراگیران است در جهت افزایش فرایند یادگیری. در این راستا، مکان نشستن به‌عنوان جای تفکر دانش‌آموزان، اهمیت بسزایی دارد به‌گونه‌ای که چیدمان میزها، راحتی صندلی‌ها و جایگاه نشستن دانش‌آموزان نقش قابل توجهی در میزان یادگیری دارد (Abdollahi & Hosseini-Fouladi, 2015) و نقص در هر یک از موارد، موجب تأثیر منفی بر روند آموزش می‌شود. همچنین، معلمان با توجه به سبک نشستن افراد در موقعیت‌های مکانی مختلف، می‌توانند به شخصیت، نوع یادگیری و روحیات فراگیران پی برده و تعامل بهتری با آنان برقرار نمایند. البته در مواردی نیز لازم است معلمان با آگاهی بخشی فراگیران، آن‌ها را نسبت به انتخاب مکان مناسب برای نشستن راهنمایی کنند و یا اینکه برای ایجاد تعامل بهتر با شرایط و ویژگی‌های محیطی، رفتار و واکنش‌های متفاوتی داشته باشند؛ مثلاً با تغییر چینش صندلی‌های کلاسی، متناسب با موضوع و عنوان هر درس، رفتار فراگیران را تحت تأثیر محیط قرار داده و موجب افزایش مشارکت آنان در مباحث درسی شوند (Sarrafi et al, 2023).

در این زمینه پژوهش‌های اندکی در منابع داخلی و خارجی، انجام شده است که برخی از آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. هیل و اپس (Hill & Epps, 2010) در بررسی تأثیر محیط کلاس فیزیکی بر رضایت دانشجویان و ارزیابی آن‌ها از آموزش در محیط دانشگاه، دریافته‌اند دانشجویان تأثیرات آموزشی متفاوت و قابل توجهی از کلاس‌های ارتقا یافته‌ای که دارای صندلی‌های چندطبقه، کیفیت بالای میز و صندلی و رایانه‌های شخصی است، احساس می‌کنند و میزان لذت درس، یادگیری کلاس درس را در کلاس‌های ارتقا یافته بالاتر از کلاس‌های معمولی می‌دانند. واسنک (Wasnock, 2010) نیز با بررسی محیط کلاس درس و توجه به چینش و ترتیب صندلی‌ها به نقش متفاوت چیدمان صندلی بر میزان یادگیری و ایجاد تمرکز فراگیران برای یادگیری پی برد. مارشال و لسنسکی-مارشال (Marshall & Losonczy, 2010) نیز در تحقیقی مشابه، اکولوژی کلاس درس را مورد مطالعه قرار دادند و با بررسی اکولوژی ۷۰ کلاس و ۱۸۹۲ دانش‌آموز به مقایسه تفاوت نمرات کسب شده افراد حاضر در قسمت‌های مختلف کلاس پرداختند تا رابطه بین محل نشستن و عملکردشان را مورد سنجش قرار دهند و دریافته‌اند که دانش‌آموزانی که در بخش مرکزی کلاس نشسته‌اند، نمرات بالاتری کسب کرده‌اند. در پژوهشی دیگر، شرنوف و همکاران (Shernoff et al, 2017) به تأثیر محل نشستن در نحوه تعامل دانشجویان پرداختند و تجربه کلاس درس و عملکرد افراد در سالن سخنرانی بزرگ دانشگاه را مورد مقایسه قرار داده و با مطالعه روی ۴۰۷ دانشجوی کارشناسی حسابداری در یک دانشگاه در ایالات متحده در طول یک‌ترم، دریافته‌اند محل نشستن و به‌ویژه نزدیکی به استاد می‌تواند در تجربه دانشجویان از کلاس درس متفاوت بوده و بر عملکرد و میزان یادگیری آنان تأثیرگذار باشد.

تحقیقاتی نیز با محور قرار دادن فضاهای آموزشی به مطالعه دیدگاه‌های روانشناسی محیط پرداخته و متوجه شدند فرآیندهای رفتاری هر قرارگاه تربیتی از عوامل متعددی همچون عوامل نمادی، سازمانی، فیزیکی، معماری و روان‌شناختی متأثر می‌شود. البته محققان تأثیر این عوامل را ساده و مستقیم نمی‌دانند؛ بلکه معتقدند آن‌ها به‌طور متقابل، تأثیر همدیگر را تعدیل و تشدید می‌کنند (Nikraves et al, 2023). همچنین با بررسی تأثیر عوامل محیطی بر یادگیری و رفتار در محیط آموزشی به این نتیجه رسیدند که لازمه اصلاح کالبد آموزش و پرورش، ایجاد فضاهای مرتبط با فعالیت دانش‌آموزان است و لازم است فضاهایی ایجاد شود که دارای شرایط مناسب و مطلوب برای رشد فیزیکی ذهنی، عاطفی و

اجتماعی کودکان باشد (Lotf Ata, 2008). علاوه بر این، ویژگی‌های روحی و جسمی کودکان و الگوهای رفتاری آن‌ها در طراحی محیط‌های آموزشی و عوامل کالبدی موجود بر یادگیری آنان تأثیر دارد؛ لیکن با بررسی وضعیت فضای فیزیکی برخی مدارس و مقایسه آن با استانداردهای مطلوب آموزشی به این نتیجه می‌توان رسید که وضعیت کلی فضای فیزیکی بسیاری از مدارس فعلی با استانداردهای مطلوب آموزشی فاصله زیادی داشته و در حد مطلوبی نیست. بر این اساس، لازم است الگوهای ساختار فیزیکی و معماری مدارس و چیدمان و طراحی فضای آموزش کلاس‌ها مورد بازبینی و بازسازی مجدد قرار گیرد تا سبب بهبود عملکرد تحصیلی و شناختی فراگیران شود (Yamin Mardoukhi et al, 2023).

نتایج پژوهش‌های گذشته در زمینه اثربخشی مکان و محیط فیزیکی، نشان دهنده وجود مسئله در این قلمرو است؛ ولی همان‌گونه که بیان شد، اکثر واکاوی‌ها مربوط به معماری و فضای آموزشی و نحوه چینش صندلی‌های کلاسی است و بررسی عوامل انتخاب مکان نشستن و ترجیح یک صندلی از میان دیگر صندلی‌ها مورد غفلت قرار گرفته است. با توجه به اهمیت این موضوع در کیفیت یادگیری، ضرورت انجام پژوهشی در این رابطه، نمود پیدا می‌کند و بر همین اساس، در این پژوهش، محقق به دنبال پاسخگویی به این پرسش است که مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر نحوه انتخاب مکان نشستن فراگیران در کلاس درس از دیدگاه دانش‌آموزان کدام است؟

روش

پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های کیفی است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه سه استان خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد و فارس است. دلیل انتخاب و اولویت‌بخشی این سه استان به‌عنوان جامعه آماری، شناخت سیستم آموزشی و فرهنگی این سه استان به‌واسطه محل زندگی و محل خدمت پژوهشگران و همچنین تفاوت‌های فرهنگی و بومی قابل توجه بین این سه منطقه بوده است. روش نمونه‌گیری هدفمند بود و به‌صورت هدفمند فقط مدارس متوسطه دولتی انتخاب شد و از دانش‌آموزان هر سه رشته (علوم تجربی، علوم انسانی و ریاضی) استفاده شد. نمونه آماری این پژوهش شامل ۳۵ دانش‌آموز دختر دوره متوسطه (۱۰ نفر از استان کهگیلویه و بویر احمد، ۱۳ نفر از استان فارس و ۱۲ نفر از استان خوزستان) است، انتخاب آزمودنی‌ها تا اشباع داده‌ها ادامه یافت.

ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این تحقیق، مصاحبه عمیق است. جهت تأیید روایی مصاحبه‌ها از روایی تفسیری استفاده شد؛ جهت محاسبه پایایی از توافق کدگذاران استفاده شد و پایایی آن ۰/۸۹ محاسبه شد. در این پژوهش جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از ابزار تحلیل مضمون استفاده شد. ابتدا کدهای باز از مصاحبه‌ها مستخرج شد و کدهای مربوط به هر نکته مشخص شد. در مرحله‌ی بعد، با کنار هم قرار دادن کدهای باز مستخرج از شواهد متنی و مقایسه‌ی مستمر داده‌ها، مفاهیم اولیه و به‌طور هم‌زمان مقوله‌های اولیه شکل گرفتند. سپس با استفاده از روش کدگذاری محوری، مقوله‌های مرکزی مشخص شد. تحلیل مضمون یک روش پژوهش کیفی است که برای شناسایی، تحلیل و تفسیر الگوهای معنایی داده‌های کیفی استفاده می‌شود. تحلیل مضمون کیفی عمدتاً استقرایی شمرده می‌شود که با مراجعه مستقیم به داده‌ها شروع به خواندن متن و سپس تحلیل آن می‌کند. مقوله‌های اصلی و فرعی منتج از تحلیل مضمون از طریق کدگذاری انجام می‌شود.

در روش تحلیل مضمون، کدگذار به دنبال شناخت مضامین و مقوله‌های زیر بنایی است. مضمون‌ها پرارزش‌ترین واحدهایی هستند که در تجزیه و تحلیل مضمون باید مدنظر قرار گیرند و منظور از مضامین، معنای خاصی است که از یک کلمه یا جمله یا پاراگراف مستفاد می‌شود. مقوله‌ها دارای فضای مفهومی وسیع‌تری نسبت به واحدها می‌باشند، لذا موفقیت تحلیل محتوا به داشتن مقولاتی درست و سپس واحدها است.

یافته‌ها

در جدول ۱، مشخصات مربوط به مصاحبه‌شوندگان ارائه شده است.

جدول ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان

نوع مدرسه	رشته تحصیلی	پایه تحصیلی	تعداد	استان	
				ک.ب	فارس
دخترانه	علوم تجربی	یازدهم	۱۱	۴	۳
دخترانه	علوم انسانی	ششم	۱۴	۵	۶
دخترانه	ریاضی	چهارم	۱۰	۳	۴

در جدول ۲، داده‌های حاصل از تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های انجام گرفته با دانش‌آموزان آورده شده است. چه عواملی بر انتخاب مکان نشستن شما در کلاس‌های درس مؤثر است؟

جدول ۲. تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه با دانش‌آموزان

تم‌های اصلی	تم‌های محوری	فروانی کدها
عوامل جسمانی دانش‌آموزان	ضعف بینایی ضعف شنوایی قدرت تکلم کوتاهی یا بلندی قد	۲۳
ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموز	درون‌گرا بودن برون‌گرا بودن اعتماد به نفس بیش‌فعال بودن افسردگی	۳۴
سبک یادگیری	یادگیری شنوایی یادگیری مشاهده‌ای یادگیری لمسی / فیزیکی	۳۱
عوامل محیطی	زمان تشکیل کلاس نور و دمای کلاس راحت بودن صندلی یا میز دید کامل داشتن به تخته جای نشستن دوستان	۲۴
ویژگی‌های رفتاری معلم	شوخ‌طبع یا جدی بودن نحوه تعامل با دانش‌آموز ایجاد انگیزه و علاقه رفتار عاطفی منطقی تشویق و تنبیه منطقی تحقیر و سرزنش دانش‌آموزان شور و شوق در تدریس فصاحت و قدرت بیان و تناسب صدا	۳۲
شیوه آموزش معلم	شرکت دادن دانش‌آموزان جذابیت بخشی به موضوع درس آزادی بیان فراگیر در کلاس تسلط بر مطلب مورد آموزش بهره‌گیری از ابزار نوین آموزشی قدرت مدیریت کلاس و تدریس	۳۵

عوامل جسمانی دانش‌آموزان

هرچند دانش‌آموزان یک کلاس، وجه اشتراکات فراوانی با یکدیگر دارند؛ اما تفاوت‌های جسمانی فراوانی می‌توان یافت که هر یک به‌نوعی در انتخاب مکان مناسب برای نشستن دخالت دارند. قدرت تکلم، ضعف بینایی، مشکل شنوایی، تفاوت در قوای جسمانی و تفاوت در قد و اندازه را از مهم‌ترین این عوامل می‌توان دانست که در گفتگوی با دانش‌آموزان بیشترین تکرار را داشته است. برای مثال، معمولاً شخصی که لکنت زبان دارد و یا صدای گرفته و تودماغی دارد و یا اینکه دچار کندی در گفتار است سعی می‌کند خود را از دید معلم پنهان نماید. همچنین اشخاصی که مشکل شنوایی و یا ضعف بینایی دارند و دچار تنبلی چشم، دوربینی، نزدیک‌بینی، آستیگماتیسم، انحراف چشم هستند سعی می‌کنند مکان نزدیک‌تری را نسبت به تابلو و معلم انتخاب کنند. همین تفاوت در انتخاب را در دانش‌آموزانی که چپ‌دست هستند و یا قدبلندتری دارند به‌وضوح قابل مشاهده است. با در نظر گرفتن این تمایزات طبیعی، بر این مطلب تأکید می‌شود که لازم است در بسیاری از موارد به حق انتخاب این افراد در نشستن احترام گذاشته و بگذاریم در مکانی که خود آن‌ها راحت‌تر هستند بنشینند و اقدامی به تغییر مکان آن‌ها نداشته باشیم. گفته‌های برخی از دانش‌آموزان تأییدی است بر این مطلب.

نمره چشمم سه و نیمه‌اگه ردیف‌های اول نشینم در درس‌های ریاضی، فیزیک و شیمی چیزی یاد نمی‌گیرم. تخته را خوب نمی‌بینم، دوست دارم پیش دوستانم بشینم ولی مجبورم همیشه جلو کلاس بشینم (کد ۷).
از کلاس پنجم ابتدایی سمعک می‌زنم ولی سمعکی هست که درون گوش هست، دوست ندارم هم‌کلاسی‌ها این موضوع را بدونند، پس مجبورم همیشه پیام اول کلاس بشینم (کد ۴).
اگه برم ردیف‌های جلو کلاس، دانش‌آموزای پشت سرم چیزی نمی‌بینند، شاید بتونم بگم از همه در کلاس قد بلندترم (کد ۲۸).

از بچگی لکنت زبان دارم از بقیه بچه‌ها هم خجالت می‌کشم کلاً اعتماد به نفس پایینی دارم احساس می‌کنم وقتی صحبت می‌کنم بقیه می‌خندند و مسخره‌ام می‌کنند، برای همین میرم آخر کلاس میشینم که مجبور نباشم با کسی صحبت کنم. معلم هم متوجه من نشه، همیشه آخر کلاس می‌نشینم (کد ۳).

ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان

تمایزات درون فردی، شخصیتی و روحی افراد، همان‌طور که در تعاملات و رفتارهای اجتماعی بروز و ظهور دارند، بدون شک در اولویت‌بخشی و انتخاب مکان نشستن نیز بدون تأثیر نیستند. شخصیت، یعنی منش، خصوصیات و تا حدی الگوهای واکنش رفتاری قابل پیش‌بینی که هر فردی چه به‌صورت خودآگاه و چه به‌صورت ناخودآگاه، به‌عنوان سبک و شیوه زندگی از خود نشان می‌دهد.

از نگاه روان‌شناختی و تحلیلی رفتار فراگیران می‌توان گفت مکان نشستن فردی که از لحاظ روانشناسی، شخصیتی برون‌گرا دارد و یا از اعتماد به نفس بالایی برخوردار است با مکان نشستن فرد درون‌گرایی که دچار خودکم‌بینی است تفاوت محسوسی دارد. مشاهده شده است افراد درون‌گرا غالباً جایی را برای نشستن خود انتخاب می‌کنند که کمتر در معرض دید باشند و فاصله بیشتری با دیگران داشته باشند. همچنین دانش‌آموز بانشاط و سرحالی که مشتاق فهم درس است سعی می‌کند مکانی را برگزیند که بیشتر در دید معلم قرار گیرد برخلاف دانش‌آموزی که از افسردگی رنج می‌برد و تمایلی به مشارکت در مباحث کلاسی ندارد.

از همون کلاس اول ابتدایی دانش‌آموز شری بودم، معلم‌ها از دستم عاصی بودن برای شیطونی هستم، بیشتر میرم آخر کلاس بشینم تا بتونم بیشتر شیطونی کنم (کد ۳۵).

گوشه‌های کلاس بیشتر می‌شینم دوست دارم تنها باشم تا مجبور نشم با بقیه هم‌کلاسی‌هایم صحبت کنم، کلاً در بحث کلاسی هم شرکت نمی‌کنم (کد ۹).

هر جای کلاس که کمتر در دید معلمه می‌شینیم گوشه‌های کلاس یا آخر فرقی نداره تا در بحث‌های کلاسی شرکت نکنم (کد ۱۶).

دوستام برام خیلی مهم‌اند جایی می‌شینم که اونا هستن، با دوستانم خیلی صمیمی و جیک تو جیک هستیم، دوست دارم در کنارشون باشم، اول کلاس یا آخر کلاس فرقی نداره (کد ۲۴).

اگه اون روز درس خونده باشم جایی می‌شینم که در دید معلم باشم اگه هم آماده نباشم که بیشتر این جور هست میرم به جایی از کلاس می‌شینم که معلم کمتر منو ببینه (کد ۹).

جای من همیشه مشخصه آخر کلاس یا گوشه کلاس، چون درس نمی‌خونم و حوصله درس ندارم (کد ۷).

سبک یادگیری

یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار در اولویت‌بخشی مکان نشستن دانش‌آموزان، تمایز شیوه‌های یادگیری آنان است. اینکه هر کدام از ما ترجیح می‌دهیم با چه نوع منابع یادگیری در ارتباط باشیم، یا چگونه اطلاعات را دریافت و پردازش کنیم، به سبک یادگیری ما مربوط است. معمولاً یادگیری به یکی از سبک‌های یادگیری شنوایی؛ یادگیری مشاهده‌ای و یادگیری لمسی/ فیزیکی انجام می‌گیرد. در روش دیداری، بیشتر مطالب از طریق مشاهده و دیدن نمودارها و اشکال و جملات در ذهن ثبت می‌شوند. این‌گونه افراد برای مشاهده بهتر معمولاً نیمکت‌های ردیف جلو را اشغال می‌کنند. در روش شنیداری اکثر اطلاعات از طریق شنیدن به ذهن منتقل می‌شود و شخص جایی را انتخاب می‌کند که صدای واضح‌تری از معلم داشته باشد؛ اما در سبک یادگیری لمسی/ فیزیکی (جنبشی-ساوایی) فراگیر برای یادگیری و به خاطر سپردن اطلاعات از جسم و حس لامسه خود بهره می‌گیرد. این افراد از آنکه در کلاس درس بی‌حرکت بنشینند و به درس گوش دهند بیزارند و معمولاً در محیط کلاس در حرکت هستند.

بر اساس این تقسیم‌بندی کلی، شخصی که طالب یادگیری است با تغییر مکان و آزمون و خطا نسبت به مکان‌های مختلف، در حقیقت در جست‌وجوی مکانی است که بهترین شرایط یادگیری را برای او فراهم می‌نماید. بدیهی است جایجایی موقعیت نشستن این فرد توسط معلم یا ناظم مدرسه و اجبار او به نشستن در مکانی دیگر، مانعی جدی در فرایند یادگیری ایجاد می‌کند.

از بچگی عادت کردم فقط باید نگاه به چشم معلم کنم تا متوجه منظورش بشم و درس را خوب بفهمم برای همینه که جایی می‌شینم که معلم را خوب ببینم (کد ۳۰).

بعضی از معلم‌ها این قدر آروم صحبت می‌کنند که آدم خوابش می‌گیره و با بدبختی میشه صداشون رو شنید. منم اگه صدای معلم واضح نشنوم درس یاد نمی‌گیرم برای همین همیشه اول کلاس می‌شینم (کد ۱۲).

در کلاس‌هایی مانند فیزیک، شیمی و زیست که آزمایش انجام می‌شود و دروس سخت‌تری هست و باید در کلاس درس یاد بگیرم اول کلاس می‌شینم تا انجام آزمایش را بهتر ببینم، برم آزمایش را انجام بدم تا بهتر یاد بگیرم (کد ۸).

در بعضی درس‌ها مثل دروس ادبیات، اندیشه، کجای کلاس بشینی مهم نیست ولی در دروس عملی برام خیلی مهمه که جایی بشینم که خوب ببینم و مسلط باشم (کد ۳).

عوامل محیطی

انسان، همواره تحت تأثیر عوامل محیطی خود و عناصر تشکیل دهنده آن بوده است. همان‌طور که در مقدمه بیان شد مقالات متعددی نیز در این رابطه نوشته شده و میزان و نحوه تأثیرگذاری هر یک از این عوامل محیطی بر فرایند یادگیری مورد بررسی دقیق قرار گرفته است؛ لیکن نگاه ما به رفتار متقابل فراگیر نسبت به متغیرهای محیطی است؛ یعنی عوامل محیطی که دانش‌آموز را تشویق می‌کند تا مکان خاصی را برای نشستن انتخاب نماید. برخی از این عوامل، دمای کلاس، راحت بودن صندلی یا میز، زمان تشکیل کلاس، دید کامل داشتن به تخته و جای نزدیک به دوستان

می‌باشد. برای مثال، افراد در زمستان ترجیح می‌دهند مکان نزدیک‌تر به سیستم گرمایشی را انتخاب نمایند و در تابستان معمولاً کنار پنجره و یا روبروی سیستم سرمایشی را ترجیح می‌دهند. همچنین در زمان نزدیک به ظهر معمولاً افراد نیمکت‌های آخر کلاس را ترجیح می‌دهند.

کلاس‌های ساعت هفت و نیم صبح خیلی آزاردهنده هست، همش خوابم میاد مخصوصاً زمانی که با معلمانی کلاس داریم که یا از خودش خوشمون نمیداد و یا از درسش، در این کلاس‌ها می‌رم گوشه کلاس می‌شینم که بتونم بخوابم (کد ۱۴).

مدرسه ما امکاناتش خیلی بده، در گرمای بعد از عید حتی ما کولر هم نداریم، فقط یه دونه پنکه هست که اونم درست کار نمیکنه، بنابراین بیشتر در کنار پنجره‌های کلاس می‌شینم (کد ۵).

شهر ما (یاسوج) سرماش خیلی خشک و استخون سوز هست، فصل پاییز و زمستون صندلی‌های نزدیک بخاری می‌شینم و از نشستن کنار پنجره کلاس فراری هستم (کد ۱۷).

ویژگی‌های رفتاری معلم

در زمینه رفتار و اخلاق معلمی تحقیقات فراوانی شده و دیدگاه‌های مختلفی در مورد میزان تأثیر هر یک از خصوصیات رفتارهای معلم بر یادگیری فراگیران وجود دارد. بحث ما بر انتخاب مکان نشستن دانش‌آموزان در کلاس است. به نظر می‌رسد رفتارهایی همچون شوخ‌طبع یا جدی بودن معلم؛ نحوه تعامل معلم با دانش‌آموزان؛ میزان شور و شوق در هنگام تدریس؛ میزان فصاحت و قدرت بیان و تناسب صدا و نحوه برخورد با رفتار نادرست فراگیران از جمله مواردی است که دانش‌آموزان بر اساس رتبه‌بندی و ترجیح این خصوصیات، سعی می‌کنند نزدیک‌ترین و یا دورترین صندلی را نسبت به آن معلم انتخاب نمایند. طبیعی است که دانش‌آموزان از معلمی که رفتارهای منفی؛ همچون تنبیه غیرمنطقی، تحقیر و سرزنش و برخوردهای تبعیض‌گونه دارد فاصله می‌گیرند و سعی می‌کنند مشارکت کمتری در فعالیت‌های کلاسی داشته باشند؛ اما معلمی که با شور و اشتیاق وارد کلاس می‌شود و رفتارهای عاطفی و منطقی دارد، دانش‌آموز را ترغیب می‌کند نزدیک‌ترین فاصله را با این معلم اولویت دهد.

کلاسی که معلمش جدی هست و به دانش‌آموزان خیلی گیر می‌ده و زیاد سؤال می‌پرسه ترجیح می‌دم بیشتر عقب کلاس بشینم (کد ۱۱).

وقتی با معلم با حال و پرانرژی کلاس داریم که وقتی درس می‌ده، مدام با بچه‌ها شوخی می‌کنه و صحبتاش همراه با طنز و شوخیه، کلاسش خسته‌کننده نباشه، دوست دارم جلو کلاس بشینم (کد ۳۰).

بستگی داره چه درسی داشته باشیم دروسی مانند ادبیات، تاریخ و ... بیشتر آخر کلاس یا گوشه‌های کلاس می‌شینم که در دید معلم نباشیم به نظرم این درسا بدردم نمیخوره (کد ۱۴).

شیوه آموزش معلم

روش تدریس، یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر فرایند یادگیری است. روش تدریس در واقع مجموعه‌ای از اصول، فعالیت‌های آموزشی و روش‌های مدیریتی است که معلم برای دستیابی به اهداف یاددهی-یادگیری در کلاس درس خود به کار می‌گیرد. این اصول و فعالیت‌ها بر اساس مقطع و پایه تحصیلی، ماهیت و موضوع درس، شرایط مختلف فرهنگی و اجتماعی، امکانات مدرسه، جمعیت کلاس، باورهای معلم و دانش‌آموزان و بسیاری موارد دیگر تعیین می‌شوند. البته به نظر می‌رسد داشتن برخی از مهارت‌های آموزشی برای جذابیت بخشی به تدریس همه دروس لازم است و موجب اولویت‌بخشی دانش‌آموزان در انتخاب صندلی و مکان نشستن در کلاس می‌شود. برای مثال، دانش‌آموزان رغبت بیشتری به معلمانی دارند که آنان را در بحث‌های کلاسی شرکت می‌دهد و دانش‌آموز می‌تواند نظر خویش را بیان کند بدون آنکه مورد مذمت و سرزنش دیگران قرار گیرد. همچنین معلمانی که تسلط بیشتری بر مطالب دارند و با

بیان تشبیه و مثال به موضوعات درسی جذابیت بخشی می‌کنند و از روش‌ها و ابزار آموزشی نوین بهره می‌برند. راجب‌ترند و بر همین اساس، گاه بر سر نشستن بر روی صندلی‌های ردیف اول رقابت است. در کلاس معلمی که فقط خودش صحبت می‌کند و ما یک ساعت فقط باید گوش بدیم حوصله‌ام سر میره، در گوشه‌ها و یا آخر کلاس می‌شینم (کد ۳۱).

معلمی که کلاسش مشارکتیه، میتونم در بحث‌ها شرکت کنم، میتونیم نقد کنیم نظرمون را بگیریم جایابی از کلاس می‌شینم که در دید معلم باشم و در فعالیت‌ها و بحث‌ها شرکت کنم (کد ۳۰).

به نظرم بیشتر بستگی به معلم داره که کجا بشینم معلمی که کلیپ‌های آموزشی، پاورپوینت، مثال‌های کاربردی ... استفاده میکنه خسته نمیشم و به نظرم میرسه این درس به دردم میخوره جایابی از کلاس میشینم که بتونم بهتر یاد بگیرم و بیشتر استفاده کنم (کد ۹).

معلمی که در کل ساعت فقط درس می‌ده یه وقتی برای استراحت نمیده یا یه مطلب غیر درسی که برامون مفید باشه نیگه، میرم جای می‌شینم که در دیدش نباشم نمی‌دونم چرا معلما فکر میکنن فقط وظیفه دارن این مطالب کتاب که اکثراً هم مفید نیستن فقط به ما بگن (کد ۴).

فن بیان معلم خیلی مهمه، معلمی که صداسش مثل قرص خواب آورده برای ما، صداسش در طول کلاس همش انگار روی سایلنت هست اصلاً تغییری در ولوم صداسش نمیشه، آخر کلاس میشینم و شاید هم بخوابم (کد ۲۵).

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این تحقیق به‌طور کلی نشان داد که از نظر دانش‌آموزان دوره متوسطه سه استان فارس، خوزستان و کهگیلویه و بویراحمد، عوامل متعددی برای انتخاب جای نشستن در کلاس درس وجود دارد؛ از جمله: عوامل محیطی، عوامل جسمانی، ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان، ویژگی‌های رفتاری معلم، وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان، شیوه آموزش معلم. نتایج این پژوهش با پژوهش‌های دیگر (Shernoff et al, 2017) همسویی دارد از این جهت که نتایج این پژوهش نشان داده است که انتخاب جای نشستن دانش‌آموزان بر نحوه تعامل آنان تأثیر دارد. نتایج این پژوهش با پژوهش دیگر (Nikravesht et al, 2023) نیز همخوانی دارد. از این جهت که نتایج این پژوهش نشان داده است که فرآیندهای رفتاری از عوامل متعددی همچون عوامل نمادی، سازمانی، فیزیکی، معماری و روان‌شناختی متأثر می‌شود. ویژگی‌های روحی و جسمی کودکان و الگوهای رفتاری آن‌ها بر انتخاب جای نشستن آن‌ها سر کلاس درس تأثیر دارد، این عوامل به‌طور متقابل، تأثیر همدیگر را تعدیل و تشدید می‌کنند. نتایج این پژوهش با پژوهش دیگر (Sarraf et al, 2023) همسویی دارد از این جهت که نتایج این پژوهش نشان داده است که معلمان با توجه به سبک نشستن افراد در موقعیت‌های مکانی مختلف، می‌توانند به شخصیت، نوع یادگیری و روحیات فراگیران پی برده و تعامل بهتری با آنان برقرار نمایند. نتایج این پژوهش نشان داد که عوامل متعددی از جمله نزدیکی به معلم و تخته و ... بر انتخاب جای نشستن دانش‌آموز در کلاس درس مؤثر است و انتخاب جای نشستن در کلاس درس توسط دانش‌آموز تصادفی نیست.

بر اساس نتایج این پژوهش می‌توان گفت که انتخاب جای نشستن دانش‌آموزان در کلاس درس کاملاً اتفاقی و تصادفی نیست، بلکه تحت تأثیر عوامل مختلفی است، جای نشستن دانش‌آموزان در سر کلاس درس پیام‌های زیادی دارد از جمله می‌توان به هدف دانش‌آموز، ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموز (درون‌گرا، برون‌گرا بودن و...)، نحوه تعامل دانش‌آموز با سایر هم‌کلاسی‌ها، ویژگی‌های جسمانی دانش‌آموزان و ... پی برد. با توجه به نتایج این تحقیق می‌توان گفت که ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان در انتخاب جای نشستن آنان در کلاس درس نقش مهمی دارد، دانش‌آموزان اگر در انتخاب جای نشستن خود در کلاس درس آزاد باشند، هر کدام بر اساس ویژگی‌های شخصیتی خود در جاهای متفاوتی می‌نشینند. بر اساس تحلیل مصاحبه‌های انجام شده با دانش‌آموزان، می‌توان گفت که دانش‌آموزانی که در گوشه و جلوی کلاس می‌نشینند، بیشتر افراد درون‌گرا هستند، کمتر تمایل به رهبری و مدیریت در گروه‌های

همسالان خود را دارند؛ اغلب آن‌ها تمایلی به تعامل با سایر هم‌کلاسی‌ها خود ندارند و به دنبال محبوبیت نیستند. در حالی که بر اساس تحلیل مصاحبه‌های انجام شده می‌توان گفت که دانش‌آموزان برون‌گرا بیشتر تمایل دارند در کلاس درس در کنار دوستان خود بنشینند. دانش‌آموزان با ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرا تعداد دوستان بیشتری دارند و با بقیه هم‌کلاسی‌هایشان ارتباط بیشتری دارند که شخصیت رهبری دارند و تمایل آنان بیشتر بر کارهای گروهی هست. بر اساس نتایج این پژوهش می‌توان گفت که دانش‌آموزان درون‌گرا، معمولاً صندلی‌هایی را انتخاب می‌کنند که کمتر در معرض دید باشد و فاصله بیشتری با دیگران داشته باشد. دانش‌آموزان درون‌گرا ترجیح می‌دهند در محیط‌های آرام و خلوت باشند، به همین دلیل، ممکن است صندلی‌های نزدیک به دیوار یا گوشه کلاس را ترجیح دهند. با توجه به اینکه تعاملات اجتماعی از افراد انرژی زیادی می‌گیرد، بنابراین، دانش‌آموزان با ویژگی‌های شخصیتی درون‌گرا از نشستن در جاهایی از کلاس که تعاملات زیادی با دیگر دانش‌آموزان وجود دارد، اجتناب می‌کنند.

ولی اکثریت دانش‌آموزان برون‌گرا جایی از کلاس را برای نشستن انتخاب می‌کنند که نزدیک به دوستانشان باشند و بتوانند ارتباط چشمی بیشتری را با معلم و دوستانش برقرار کنند. از تعامل با دیگران انرژی می‌گیرند؛ به همین دلیل ممکن است صندلی‌های نزدیک به دوستان خود یا جاهایی که امکان تعامل بیشتر با دیگران وجود دارد را ترجیح دهند. به محیط‌های پرانرژی و شلوغ علاقه دارند؛ بنابراین، دلیل اینکه صندلی‌های عقب‌تر را انتخاب می‌کنند این است که از نشستن در ردیف‌های عقب‌تر یا جاهایی که تحرک بیشتری وجود دارد، لذت ببرند؛ و به راحتی با دیگران ارتباط برقرار می‌کنند. به همین دلیل، ممکن است از نشستن در جاهایی که امکان صحبت و بحث با دیگران وجود دارد، استقبال کنند. همچنین نتایج این پژوهش نشان داد که ویژگی‌های کلاس درس مانند دمای کلاس، راحت بودن صندلی‌ها، دید کامل داشتن همه دانش‌آموزان به تخته کلاس... بر انتخاب جای نشستن آنان در کلاس درس نقش دارد.

بر اساس نتایج این پژوهش می‌توان گفت که دانش‌آموزان درون‌گرا، معمولاً صندلی‌هایی را انتخاب می‌کنند که کمتر در معرض دید باشد و فاصله بیشتری با دیگران داشته باشد؛ ولی دانش‌آموزان برون‌گرا جایی از کلاس را برای نشستن انتخاب می‌کنند که نزدیک به دوستانشان باشند و بتوانند ارتباط چشمی بیشتری را با معلم و دوستانش برقرار کنند. همچنین نتایج این پژوهش نشان داد که ویژگی‌های کلاس درس مانند دمای کلاس، راحت بودن صندلی‌ها، دید کامل داشتن همه دانش‌آموزان به تخته کلاس بر انتخاب جای نشستن آنان در کلاس درس نقش دارد.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که از نظر دانش‌آموزان، انعطاف‌پذیری معلم در کلاس درس و شیوه تدریس او بر انتخاب جای نشستن توسط دانش‌آموزان در سر کلاس درس نقش مهمی دارد. معلمانی که از روش تدریس فعال در کلاس درس استفاده می‌کنند دانش‌آموزان را به صورت ردیفی نمی‌نشانند بلکه آن‌ها به صورت دایره‌ای قرار می‌دهند که با هم تعامل داشته باشند و بتوانند با هم ارتباط بگیرند. بر اساس دیدگاه سازنده‌گرایی معلمان باید از روش‌های سنتی تدریس فاصله بگیرند و از روش‌های نوین تدریس در کلاس درس استفاده کنند و با استفاده از فناوری‌های نوین در کلاس درس، باعث گردند تا دانش‌آموزان درگیر فعالیت‌های درسی شوند و از کلاس درس بیشتر لذت ببرند. با توجه به نتایج این پژوهش می‌توان گفت هرچقدر روش تدریس معلم جذاب‌تر باشد و از سخنرانی و متکلم‌وحده بودن فاصله بگیرد، دانش‌آموزان بیشتر تمایل دارند در دید معلم باشند و در جلو کلاس بنشینند. معلمانی که از سبک مدیریت خشن استفاده می‌کنند و اجازه نظر دادن و بحث در کلاس درس به دانش‌آموزان نمی‌دهند و قوانین کلاس را خودشان وضع می‌کنند، دانش‌آموزان از نشستن در جایی از کلاس که در چشم معلم باشد اجتناب می‌کنند ولی معلمانی که مدیریت کلاس مقتدرانه دارند و قوانین کلاس با همکاری دانش‌آموزان نوشته می‌شود.

دانش‌آموزان از نظر وضعیت تحصیلی با هم متفاوت‌اند که این موارد بر انتخاب جای نشستن آنان در کلاس درس مؤثر است. دانش‌آموزانی که در اول کلاس می‌نشینند، غالباً دانش‌آموزانی هستند که درس‌خوان، خلاق و علاقه‌مند به یادگیری هستند. معلمان باید با به‌کارگیری روش تدریس خلاقانه و توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان، انعطاف‌پذیری در برخورد با دانش‌آموزان، استفاده از طنز و شوخی در کلاس باعث شوند دانش‌آموزانی با وضعیت‌های تحصیلی، استعدادها و شخصیت‌های متفاوت بتوانند از کلاس درس استفاده حداکثری نمایند.

از جمله عوامل تأثیرگذار بر واکنش‌های دانش‌آموزان، متغیرهای محیطی است؛ ما به‌طور متقابل از محیط تأثیر می‌پذیریم و بر آن تأثیر می‌گذاریم، بنابراین با ایجاد امکانات مناسب در فضای عمومی می‌توان افراد را به انجام رفتارهایی ترغیب کرد یا از برخی رفتارها باز داشت. محیط یادگیری مؤثر، محیطی است که در کنار مؤلفه‌های دیگر تأثیرگذار در امر آموزش کودکان؛ مانند برنامه درسی، آموزگاران و غیره تأثیر مهمی در امر آموزش کودک داشته باشد. هرچند که محیط فیزیکی مدرسه تنها یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار در یادگیری است؛ اما می‌توان گفت مهم‌ترین مؤلفه در یک محیط فعال یادگیری به شمار می‌رود.

لازمه اصلاح کالبد آموزش و پرورش، ایجاد فضاهای مرتبط با فعالیت دانش‌آموزان است؛ فضاهایی که دارای شرایط مناسب و مطلوب برای رشد فیزیکی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی کودکان است که تحقق این امر از طریق طراحی جزئیات فضاها با توجه به الگوهای رفتاری کودکان امکان‌پذیر می‌شود. محققان روانشناسی محیط، با مطالعه الگوهای رفتاری کودکان در محیط‌های آموزشی به مواردی مؤثر، از قبیل اندازه، نورپردازی و... که نقش عمده‌ای در افزایش یادگیری دارند، برخورد کرده‌اند (Lotf Ata, 2008). بر اساس نتایج این پژوهش می‌توان گفت که موقعیت یادگیری و محیط آن از عوامل بسیار مهم در انتخاب جای نشستن دانش‌آموزان در کلاس درس است. محیط یادگیری باید عاطفی و از امکانات آموزشی غنی باشد، موقعیت آموزشی توأم با محبت و احترام متقابل نسبت به محیط خشک و تهی از عواطف، تأثیر بیشتری در یادگیری خواهد داشت. برخورداری محیط آموزشی از همه امکانات دانش‌آموز را به کنجکاوی و تلاش برای یادگیری و حل مسائل ذهنی خود وامی‌دارد البته محیط و موقعیت یادگیری باید متناسب با آمادگی، استعداد، نیاز و گرایش دانش‌آموزان باشد.

محیط آموزشی منحصر به فضا نیست معلم در این محیط نقش اساسی دارد، تعامل درست معلم و سایر عوامل با دانش‌آموز می‌تواند محیط را جذاب کند و تمایل دانش‌آموزان را برای انتخاب جای نشستن که در دید معلم باشد، افزایش می‌دهد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که انتخاب جای مناسب در کلاس درس می‌تواند به بهبود یادگیری، افزایش مشارکت و کاهش مشکلات رفتاری دانش‌آموزان کمک کند. معلمان با توجه به عوامل فردی دانش‌آموزان، شرایط محیطی کلاس و شیوه تدریس خود، می‌توانند در این زمینه تصمیمات مؤثری بگیرند، اما نکته حائز اهمیت این است که اگر عوامل اجرایی مدارس با نظریه‌های یادگیری آشنا نباشد و آموزش را تنها انتقال داده علمی به دانش‌آموز، گوش دادن به حرف معلم و حفظ کردن مطالب بدانند، هرگز محیط مناسب و برانگیزاننده‌ای برای یادگیری فراهم نخواهد شد محیط آموزشی باید چنان سازمان‌دهی شود که دانش‌آموز با انگیزه و تفکر و فرصت تصمیم‌گیری در خصوص چگونگی دستیابی به اهداف آموزشی را داشته باشد.

با توجه به نتایج این تحقیق پیشنهاد می‌شود که:

- با توجه به اینکه نتایج پژوهش نشان داد که عوامل جسمانی در جای نشستن دانش‌آموز در کلاس در نقش مهمی دارد، برای استفاده حداکثری همه دانش‌آموزان از کلاس درس، معلمان به‌ویژه معلمان دوره ابتدایی باید به ویژگی‌های جسمانی دانش‌آموزان توجه نمایند و در تعیین نشستن دانش‌آموزان در کلاس درس به این عامل اساسی توجه کنند.

- با توجه به اینکه نتایج پژوهش نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی معلم بر جای نشستن دانش‌آموزان در کلاس درس مؤثر است بنابراین، معلم باید از لحاظ شخصیت چنان باشد که دانش‌آموزان او را به‌عنوان یک رهبر و راهنمای مطلع، مهربان و صدیق بپذیرند و الگوی رفتار خود قرار دهند؛ زیرا تا معلم از چنین پذیرشی از طرف دانش‌آموزان برخوردار نباشد، موفقیت مطلوب را به دست نخواهد آورد و در نتیجه، دانش‌آموزان برای انتخاب نشستن سر کلاس درس بیشتر ترجیح می‌دهند گوشه‌ها یا آخر کلاس را انتخاب کنند.

- با توجه به اینکه نتایج پژوهش نشان داد که روش تدریس و نحوه مدیریت کلاس درس معلم بر انتخاب جای نشستن دانش‌آموز در کلاس درس مؤثر است بنابراین پیشنهاد می‌شود که معلمان از روش‌های متنوع تدریس استفاده

نماید و بخشی از وقت کلاس درس را به‌ویژه در انتهای وقت کلاس به گفت‌وگو درباره مسائل روز، مسائل خاص دانش‌آموزان با توجه به دوره رشدی آنان می‌تواند در بهبود و افزایش کیفیت فرایند یاددهی-یادگیری و تعامل بهتر معلم و دانش‌آموز اختصاص دهد.

- با توجه به اینکه نتایج پژوهش نشان داد که عوامل محیطی بر انتخاب جای نشستن دانش‌آموزان در کلاس درس مؤثر است بنابراین پیشنهاد می‌شود که کلاس‌های درس از نظر نور، گرمایش، سرمایش و تهویه هوا استانداردسازی شوند؛ زیرا این عوامل در انتخاب محل نشستن دانش‌آموزان تأثیر دارد، صندلی‌های کلاس نیز باید از نظر راحتی و فاصله با یکدیگر در حد استاندارد باشند. از روش‌های متنوع چیدمان کلاسی، همچون دایره، تالاری، نعل اسبی و پله‌ای برای تنوع‌بخشی به محیط کلاسی استفاده شود.

- با توجه به اینکه نتایج پژوهش نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان در انتخاب جای نشستن آنان در کلاس درس مؤثر است بنابراین پیشنهاد می‌شود که معلمان با ویژگی‌های روان‌شناختی، جسمانی دانش‌آموزان آشنایی داشته باشند و با توجه به ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان آنان را انتخاب جای نشستن آزاد بگذارند.

مشارکت نویسندگان

تمامی نویسندگان، سهم مساوی در ایده و طراحی مطالعه، جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل داده‌ها، نگارش، تدوین و ویرایش مقاله داشتند.

تشکر و قدردانی

با تشکر از خدای منان که به ما این لطف را مرحمت نمود.

تعارض منافع

«هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است»

منابع

- اجلی، زهرا، ترابی، زهره، ثبوتی، هومن (۱۴۰۱). واکاوی تأثیر حس تعلق به مکان در مدارس استثنایی. *کودکان استثنایی*، ۲۲(۴)، ۱۰۳-۱۱۶. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.16826612.1401.22.4.10.1>
- احمدی، حسن (۱۴۰۱). شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر شایستگی‌های اصلی معلمان برای مدیریت استعداد مؤثر؛ مطالعه موردی: معلمان شهر اردبیل. *نظریه و عمل در تربیت معلمان*، ۸(۱۴)، ۷۳-۹۶. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.26457156.1401.8.14.4.3>
- ارغیانی، مصطفی، میرهاشمی، مهدی، و مهوش، محمد (۱۴۰۰). بررسی تأثیر ابعاد کالبدی و عاطفی مکان بر حس تعلق: مطالعه موردی دبیرستان‌های سنتی و مدرن بجنورد. *فناوری آموزش*، ۱۶(۱)، ۹۹-۱۱۸. <https://doi.org/10.22061/tej.2021.6813.2457>
- رحیمی، روح‌الله، و رازانی، فرناز (۱۴۰۱). ارزیابی رابطه مؤلفه‌های کالبدی شغابخش محیط‌های آموزشی و سلامت روان کاربران. *علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۲۴(۸)، ۱۱۵-۱۳۲.
- سلیمان پور، محبوبه (۱۴۰۱). رابطه نظام آراستگی فضای آموزشی و احساس تعلق به مدرسه با نقش میانجی دل‌بستگی مکانی در بین دانش‌آموزان. *پژوهش‌های یاددهی و یادگیری*، ۱۷(۷۱)، ۴۲-۶۴. <https://doi.org/10.30495/educ.2022.1964128.2900>
- صراف، محدثه، البرزی، فریبا، و امینی، امیرحسین (۱۴۰۲). بررسی تأثیر عناصر کالبدی فضاهای آموزشی بر ارتقای خلاقیت کودکان با تحلیل گرافیکی نقاشی. *معماری و شهرسازی*، ۱۶(۴۲)، ۹۱-۱۰۵.
- عباس‌زاده دیز، فاطمه، رشیدکلویر، حجت‌الله، و رضایی شریف، علی (۱۳۹۸). تحلیلی بر رضایت‌مندی دانش‌آموزان از مؤلفه‌های کالبدی مدرسه با تأکید بر یادگیری مشارکتی بررسی موردی: مدارس پسرانه دوره اول متوسطه تبریز. *معماری و شهرسازی*، ۱۱(۲۳)، ۵۱-۷۱.

عبدالهی، ونوس، و حسینی فولادی، طوفان (۱۳۹۴). بررسی تأثیر چیدمان میز و صندلی در رفتارهای کلاسی دانش‌آموزان و معلمان با توجه به روش‌های تدریس نوین، کنفرانس بین‌المللی معماری، شهرسازی، عمران، هنر و محیط‌زیست، رشت. کدیور، پروین (۱۳۹۴). روان‌شناسی یادگیری / از نظریه تا عمل. تهران: انتشارات سمت.

لطف عطا، آیناز (۱۳۸۷). تأثیر عوامل محیطی بر یادگیری و رفتار در محیط‌های آموزشی (ابتدایی) در شهر. مدیریت شهری، ۶(۲۱)، ۷۳-۹۰.

نامداری پژمان، مهدی، و نظری، خسرو (۱۴۰۳). چالش‌های کلاس‌های چندپایه از منظر برنامه‌ریزی آموزشی: شناسایی ابعاد و برآزش الگو. *مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی*، ۱۳(۲۵)، ۱۳۳-۱۵۸. <https://doi.org/10.22080/eps.2024.27587.2271>

نیک‌روش، ریحانه، اسلامی، سید غلامرضا، صابر نژاد، ژاله، و کلاتری، عبدالحسین (۱۴۰۲). ارائه الگوهای اجتماع‌پذیری فضاهای آموزشی با تکیه بر اصول سازنده‌گرایی و تولید فضا. *مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، ۱۵(۲)، ۳۵-۶۲.

<https://doi.org/10.22035/isih.2023.3721.3887>

یمین مردوخ، زهراسحر، سلطان‌زاده، حسین، و خوشبخت بهرمانی، شوکا (۱۴۰۲). تبیین تحول معمارانه چیدمان کلاس مبتنی بر روش‌های آموزش نوین در مدارس ابتدایی ایران (طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۰). *باغ نظر*، ۲۰(۱۲۳)، ۵۵-۶۶.

<https://doi.org/10.22034/bagh.2023.343495.5195>

References

- Abbaszadeh, F., Rashid, K. H., & Rezaiesharif, A. (2019). Analysis of Student Satisfaction from Physical Components of School with an Emphasis on Cooperative Learning Case Study: Boys' Secondary Schools in Tabriz. *Architecture and urban planning*, 11(23), 51-71. [In Persian]
- Abdollahi, V., & Hosseini-Fouladi, T. (2015). *Investigating the Effect of Desk and Chair Arrangement on Classroom Behaviors of Students and Teachers in Conjunction with Modern Teaching Methods*, International Conference on Architecture, Urban Planning, Civil Engineering, Art and Environment. [In Persian].
- Ahmadi, H. (2023). Identifying and Analyzing the Affecting Factors on Teachers' Main Competencies for Effective Talent Management Case Study: Teachers in Ardabil. *Theory and Practice in Teachers Education*, 8(14), 96-73. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.26457156.1401.8.14.4.3> [In Persian].
- Ajali, Z., Torabi, Z., & Sobouti, H. (2022). Analysis of the Effect of Sense of Belonging to a Place in Exceptional Schools. *Exceptional Children*, 22 (4), 103-116. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.16826612.1401.22.4.10.1> [In Persian].
- Arghiani, M., Mirhashemi, M., & Mahvash, M. (2021). Investigating the effect of physical and emotional dimensions of place on sense of belonging: A case study of traditional and modern high schools in Bojnord. *Technology of Education Journal (TEJ)*, 16(1), 99-118. <https://doi.org/10.22061/tej.2021.6813.2457> [In Persian].
- Hill, M. C., & Epps, K. K. (2010). The impact of physical classroom environment on student satisfaction and student evaluation of teaching in the university environment. *Academy of Educational Leadership Journal*, 14(4), 65. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1585034>
- Kadivar, P. (2015). *Psychology of learning from theory to practice*. Tehran: Samt Publications. [In Persian]
- Lotf Ata, A. (2008). The effect of environmental factors on learning and behavior in educational environments (primary) in the city. *Urban Management Quarterly*, 21, 73-90. [In Persian]
- Marshall, P. D., & Losonczy-Marshall, M. (2010). Classroom ecology: relations between seating location, performance, and attendance. *Psychological Reports*, 107(2), 567-577. <https://doi.org/10.2466/PRO.107.2.567-577>
- Namdari Pejman, M., & Nazari, K. (2024). Challenges of Multigrade classes from Viewpoint of Educational Planning: Identifying Dimensions and Fitting the Model. *Journal of Educational Planning Studies*, 13(25), 133-158. <https://doi.org/10.22080/eps.2024.27587.2271> [In Persian]
- Nikravesh, R., Islami, G., Sabernejad, J., & Kalantari, A. (2023). Providing models for socialization of educational spaces relying on the Constructivism Approach and production of space. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 15(2), 35-62. <https://doi.org/10.22035/isih.2023.3721.3887> [In Persian]

- Rahimi, R., & Razani, F. (2022) evaluates the relationship between the physical components of healing environments in educational. *Environmental Sciences and Technology*, 24(8), 115-132. [In Persian]
- Sarraf, M., Alborzi, F., Amini, A. (2023). Effect of Physical Elements in Educational Spaces on Children's Creativity Promotion Using Graphic Analysis of Painting. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 16(42), 91-105. [In Persian].
- Shernoff, D. J., Ruzek, E. A., & Sinha, S. (2017). The influence of the high school classroom environment on learning as mediated by student engagement. *School Psychology International*, 38(2), 201-218. <https://doi.org/10.1177/0143034317693566>
- Solimanpour, M. (2022). The relationship between the educational system decoration system and the sense of belonging to the school with the mediating role of spatial attachment among students. *Teaching and Learning Research*, 17 (71), 42-64. <https://doi.org/10.30495/educ.2022.1964128.2900> [In Persian]
- Wasnock, D. P. (2010). Classroom environment: Emphasis on seating arrangement. *Educational Psychology Review*, 22(4), 351-367. <https://doi.org/10.1007/s10648-010-9140-2>
- Yamin Mardoukhi, Z., Soltanzadeh, H., & Khoshbakht Bahramani, S. (2023). An Investigation of the Architectural Development of Classroom Design in Iranian Primary Schools Based on Modern Teaching Methods (2001-2021). *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 20(123), 55-66. <https://doi.org/10.22034/bagh.2023.343495.5195>